

Дослідження, розробки, проекти
з питань публічного управління та адміністрування

УДК 316.422.4

Шипіцина Євгенія Сергіївна

*аспірантка кафедри державного управління і місцевого самоврядування
Навчально-наукового інституту державного управління
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»*

Shypitsyna Yevheniia

*PhD Student of the Department of
Public Administration and Local Self-Government of the
Educational and Scientific Institute of Public Administration
Dnipro University of Technology
ORCID: 0000-0002-1240-8164*

**РЕФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЗАГАЛЬНОЮ
СЕРЕДНЬОЮ ОСВІТОЮ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ:
ПРАВОВІ АСПЕКТИ ТА АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧИХ ПРОГАЛИН
REFORMING PUBLIC ADMINISTRATION IN GENERAL
SECONDARY EDUCATION IN THE CONTEXT OF EUROPEAN
INTEGRATION: LEGAL ASPECTS AND ANALYSIS OF
LEGISLATIVE GAPS**

***Анотація.** Вступ. Реформування публічного управління загальною середньою освітою в Україні в умовах євроінтеграції є стратегічним пріоритетом, що впливає на якість освітніх послуг, доступність знань та конкурентоспроможність випускників на міжнародному рівні. Європейські освітні стандарти передбачають високий рівень автономії закладів освіти, ефективні механізми контролю якості, фінансову прозорість та інклюзивний підхід до навчання. Водночас у національному законодавстві*

залишаються низка нормативних прогалин, які ускладнюють імплементацію цих стандартів. Дослідження полягає у комплексному аналізі відповідності українського законодавства європейським вимогам та визначенні необхідних напрямів удосконалення правового регулювання.

Мета. Метою статті є виявлення існуючих законодавчих прогалин, а також розробка пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правової бази відповідно до європейських стандартів на основі аналізу правових аспектів реформування публічного управління загальною середньою освітою в Україні в контексті євроінтеграції.

Матеріали і методи. Проведено аналіз нормативно-правової бази України, що регулює публічне управління загальною середньою освітою, зокрема Законів України «Про освіту» та «Про повну загальну середню освіту». Використано методи стратегічного та порівняльного аналізу для зіставлення українських норм із європейськими стандартами (Європейська рамка кваліфікацій (EQF), стратегія «Європа 2020», програма Erasmus+, рекомендації Ради Європи та ОЕСР).

Результати. Досліджено ключові аспекти освітньої реформи, серед яких: впровадження європейських стандартів, забезпечення якості освіти, автономія закладів, інклюзивність, фінансова автономія та технологічні інновації. Виявлено законодавчі прогалини, що стосуються контролю якості освіти, фінансування та нормативної підтримки інклюзії. Оцінено ефективність впроваджених реформ шляхом порівняння їх результатів із європейськими практиками.

Перспективи. Визначено напрями вдосконалення публічного управління загальною середньою освітою через нормативні зміни, що сприятимуть інтеграції України в європейський освітній простір. Запропоновано заходи з покращення законодавства з урахуванням потреб суспільства та сучасних європейських тенденцій.

Ключові слова: публічне управління, загальна середня освіта, євроінтеграція, нормативно-правова база, освітні реформи.

Summary. *Introduction. Reforming public administration of general secondary education in Ukraine in the context of European integration is a strategic priority that affects the quality of educational services, access to knowledge, and the competitiveness of graduates at the international level. European educational standards provide a high level of institutional autonomy, effective quality control mechanisms, financial transparency, and an inclusive approach to learning. However, some regulatory gaps remain in national legislation, complicating the implementation of these standards. This study conducts a comprehensive analysis of the compliance of Ukrainian legislation with European requirements and identifies necessary directions for improving legal regulation.*

Purpose. The article aims to identify existing legislative gaps and develop proposals for improving the regulatory framework under European standards based on an analysis of the legal aspects of public administration reform in general secondary education in Ukraine in the context of European integration.

Materials and methods. An analysis of the regulatory framework of Ukraine governing public administration in general secondary education was conducted, particularly focusing on the Laws of Ukraine "On Education" and "On Complete General Secondary Education." Methods of strategic and comparative analysis were applied to compare Ukrainian norms with European standards (European Qualifications Framework (EQF), the "Europe 2020" strategy, the Erasmus+ program, as well as recommendations from the Council of Europe and the OECD).

Results. Key aspects of the educational reform were examined, including the implementation of European standards, ensuring education quality, institutional autonomy, inclusiveness, financial autonomy, and technological

innovations. Legislative gaps related to quality control in education, funding, and regulatory support for inclusion were identified. The effectiveness of implemented reforms was assessed by comparing their outcomes with European practices.

Prospects. Directions for improving public administration in general secondary education through regulatory changes were identified, aiming to facilitate Ukraine’s integration into the European educational space. Measures for improving legislation were proposed, considering societal needs and modern European trends.

Key words: *public administration, general secondary education, European integration, legal framework, educational reforms.*

Постановка проблеми. Реформування публічного управління загальною середньою освітою в Україні є однією з ключових складових процесу євроінтеграції. Ця сфера відіграє важливу роль у забезпеченні якості освіти, формуванні компетенцій, необхідних для сучасного ринку праці, та інтеграції освітньої системи України у європейський простір.

Водночас розвиток освіти стикається з численними викликами, серед яких – невідповідність національного законодавства міжнародним стандартам, недостатня ефективність публічного управління, а також наявність законодавчих прогалин у регулюванні окремих аспектів освітнього процесу. Зважаючи на це, постає потреба в удосконаленні правової бази та впровадженні новітніх підходів до управління освітньою сферою з урахуванням європейського досвіду.

Реформування публічного управління загальною середньою освітою в контексті євроінтеграції є важливим етапом у підвищенні ефективності освітньої системи. З огляду на це, законодавчі зміни мають забезпечити гармонізацію правових норм України з європейськими стандартами, сприяти прозорості процесів управління, а також створити умови для сталого розвитку освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукове співтовариство активно досліджує питання реформування публічного управління загальною середньою освітою в Україні в контексті євроінтеграції. Зокрема, нормативно-правову базу, яка регулює систему освіти, вивчають у працях таких авторів, як А. В. Андреев [3], Л. О. Белова [4], В. Г. Бульба [5] та О. В. Поступна [7]. Дослідники акцентують увагу на специфіці публічного адміністрування в освіті, аналізують ефективність існуючих механізмів управління та пропонують шляхи їх вдосконалення.

Дослідження законодавчих аспектів, зокрема правових колізій між окремими нормативними актами, представлені в роботах М. А. Вороніної [6]. Авторка зосереджується на проблемах тлумачення та застосування законодавства про освіту, що є важливим для гармонізації національного права з європейськими стандартами. Окремі аспекти публічного управління регіональними освітніми системами розглядає О. В. Поступна у своїй монографії «Публічне управління регіональними освітніми системами в Україні» [7]. Її дослідження спрямоване на підвищення ефективності управління освітою шляхом впровадження новітніх підходів до адміністрування.

Європейський досвід реформування освітніх систем та ключові компетенції для навчання протягом життя висвітлюються у рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради ЄС [10], а також у стратегічних документах Європейської Комісії, таких як «Europe 2020» [9]. Крім того, глобальний контекст освіти розглядається у матеріалах UNESCO [14] та ООН [15], які наголошують на важливості забезпечення інклюзивної та якісної освіти.

Попри значний обсяг досліджень, все ще залишається актуальною проблема гармонізації нормативної бази України з європейськими стандартами, що вимагає подальшого аналізу законодавчих прогалин та впровадження відповідних змін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є виявлення існуючих законодавчих прогалин, а також розробка пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правової бази відповідно до європейських стандартів на основі аналізу правових аспектів реформування публічного управління загальною середньою освітою в Україні в контексті євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу. Європейські документи, які визначають реформи в сфері освіти, особливо в контексті євроінтеграції, є основою для створення державних політик і програм реформ. Зокрема, одним із важливих документів у цій сфері стала стратегія «Європа 2020» [9], яка спрямована на розвиток інклюзивної та рівної освіти, створення умов для доступу до якісної освіти для всіх учнів, незалежно від їхнього соціального статусу чи індивідуальних потреб. Ця стратегія визначає ключові напрями для розвитку освіти на рівні Європейського Союзу, зокрема підвищення кваліфікації вчителів, створення освітніх стандартів і доступність освіти для всіх громадян ЄС.

Крім того, важливим інструментом є Програма «Еразмус+» [8], яка підтримує освітні ініціативи та зміцнює співпрацю між державами-членами ЄС в галузі освіти, яка, створюючи можливості для обміну досвідом та підвищення якості навчання, фокусується на вдосконаленні системи загальної середньої освіти, підвищенні кваліфікації педагогічних працівників та покращенні управлінських практик у сфері освіти [12]. Ще одним важливим документом є Європейська рамка кваліфікацій (EQF), яка визначає рівні кваліфікацій для різних ступенів освіти, що є важливим для підвищення стандартів освіти та розвитку компетентностей учнів. Вона дозволяє забезпечити чітку відповідність між національними системами освіти та стандартами ЄС, що особливо важливо для створення єдиного освітнього простору на європейському рівні [15]. Зазначені ініціативи спрямовані на модернізацію навчальних програм, адаптацію до вимог

сучасного ринку праці та зміцнення зв'язків між закладами освіти та іншими інституціями освіти.

Ці документи мають значний вплив на законотворчий процес в Україні, адже країна активно інтегрується в європейські освітні практики за допомогою реформ в сфері освіти. Україна прагне створити правову базу, яка відповідає європейським стандартам. Одним з перших кроків у цьому напрямку став Закон України «Про освіту» (ЗУ «Про освіту») [1], який передбачає доступність, інклюзивність та автономію навчальних закладів. Зокрема, у статті 19 Закону акцентується на необхідності створення умов для інклюзивної освіти, що відповідає принципам європейської стратегії «Європа 2020». Однак ця сфера потребує більш детального регулювання, зокрема щодо забезпечення доступу до освіти для осіб з обмеженими можливостями, включаючи технічне оснащення та професійну підготовку педагогів для роботи з такими дітьми. Закон також передбачає підвищення автономії навчальних закладів, що сприяє ефективнішому використанню ресурсів та впровадженню інноваційних методів у навчальний процес. У статті 22 Закону наголошується на важливості впровадження принципів партнерства між державними інституціями, громадами та батьками, що також є важливим елементом адаптації освітньої системи до європейських стандартів.

Порівнюючи конкретні статті та пункти освітянських законів України із європейськими документами, можна виділити певні відповідності та прогалини в законодавстві.

Так, згадана вище стаття 19 Закону України «Про освіту» визначає основи забезпечення інклюзивного навчання для осіб з особливими освітніми потребами. У п. 4 цієї статті зазначається, що «державою гарантується створення умов для доступу осіб з особливими освітніми потребами до освіти». Це положення відповідає цілям стратегії «Європа 2020», яка підкреслює важливість забезпечення рівного доступу до якісної

освіти для всіх. Проте закон не містить деталізованих норм щодо практичного впровадження механізмів рівного доступу, зокрема регулювання фінансування або підготовки педагогів для роботи в інклюзивному середовищі [1].

Закон України «Про повну загальну середню освіту» (ЗУ «Про ПЗСО») посилює управлінську автономію навчальних закладів, зокрема в статті 38, де зазначається, що «заклади освіти мають право самостійно формувати освітні програми, штатний розпис та бюджетний кошторис». Ці положення відповідають вимогам децентралізації освіти, прописаним у стратегії освіти і навчання 2020, яка є складовою загальної стратегії «Європа 2020». Водночас у п.3 статті 38 цього Закону не деталізовано механізми контролю за якістю управлінських рішень, що створює ризики неефективного використання ресурсів і можливих порушень [2].

Європейська рамка кваліфікацій (EQF) акцентує увагу на розробці національних кваліфікаційних систем. В Україні цей процес відображено у Національній рамці кваліфікацій, що затверджена постановою Кабінету Міністрів України (2011 р.). Впровадження рамки дозволяє забезпечити відповідність освітніх стандартів європейським вимогам, однак потребує подальшого вдосконалення. Наприклад, стаття 12 ЗУ «Про ПЗСО» встановлює рівні загальної середньої освіти, але не передбачає детального зв'язку з вимогами ринку праці чи новітніх технологій, що зазначено в EQF. Це створює труднощі для адаптації українських кваліфікацій до європейських умов.

Загалом, законодавство України відповідає європейським підходам щодо інклюзії, децентралізації та автономії навчальних закладів, але потребує подальшого уточнення в частині чіткішого визначення механізмів забезпечення рівного доступу до інклюзивної освіти, а також стосовно контролю та моніторингу автономії закладів освіти.

Водночас, недостатня увага приділяється адаптації змісту освіти до глобальних викликів і технологічних змін. Наприклад, п. 1 статті 7 ЗУ «Про ПЗСО» може трактуватися неоднозначно щодо створення інноваційних навчальних програм, адже відсутні конкретні критерії їх оцінювання.

Разом із тим, обмежена участь місцевих органів влади в управлінні та контролі за якістю освіти, як зазначено у статті 70 ЗУ «Про освіту», де їхні повноваження окреслені загально і потребують деталізації відповідно до принципів субсидіарності, закріплених у європейських практиках.

Варто відмітити, що європейські документи акцентують увагу на важливості децентралізації управління в освітньому секторі, однак в Україні це питання потребує подальшої розробки і вдосконалення механізмів контролю на місцевому рівні. Особливо важливим є забезпечення ефективного моніторингу якості освіти, що повинно здійснюватися не тільки на рівні центрального уряду, але й за участі місцевих органів, щоб створити дійсно інклюзивну систему освіти, доступну для всіх учнів [5, с. 44].

З огляду на сучасні тенденції розвитку освіти, відсутність чітко визначеного механізму інтеграції сучасних освітніх технологій у національну систему освіти можна вважати недоліком. Так, Закон України «Про освіту», зокрема стаття 3 (освітні принципи), передбачає адаптацію освітнього процесу до нових викликів, однак в ньому не прописано конкретних кроків щодо інтеграції технологій і практик, що відповідають вимогам глобального ринку праці. Це суперечить європейським вимогам щодо розвитку кваліфікаційних систем (EQF), які акцентують увагу на необхідності перегляду освітніх програм з огляду на технологічні зміни та попит на кваліфікації, що відповідають вимогам ринку праці. Наприклад, у пункті 3 статті 13 ЗУ «Про ПЗСО» згадано про «відповідність освітніх програм національним стандартам», але відсутнє посилання на кваліфікаційні стандарти EQF або механізми їх впровадження.

Державна служба якості освіти в Україні має важливу роль у забезпеченні контролю за дотриманням освітніх стандартів. Її функції закріплені в статті 25 ЗУ «Про освіту», де зазначено, що служба здійснює моніторинг і оцінку якості освіти. Однак існують прогалини в практичних механізмах її діяльності, зокрема, в частині забезпечення прозорості перевірок і оперативності їх проведення. Зокрема, стаття 25, пункт 2 визначає, що Служба оцінює рівень відповідності навчальних закладів державним стандартам, але не конкретизує, як саме здійснюється цей процес і які індикатори оцінки використовуються для вимірювання результатів навчання. У порівнянні з європейськими стандартами, наприклад, у Європейській рамці забезпечення якості вищої освіти (ESG), де чітко прописано вимоги до оцінки освітніх установ, в Україні цей процес не має достатньо чітко визначених критеріїв і індикаторів.

Якщо йдеться про механізми контролю якості освіти, то їх недосконалість в Україні зумовлена кількома факторами, зокрема недостатнім узгодженням із європейськими практиками забезпечення прозорості та відкритості процедур перевірки. У європейській практиці акцент ставиться на створення системи зовнішнього оцінювання та моніторингу якості освіти, що регулюється чіткими стандартами і вимогами. В Україні ж відсутня конкретика в визначенні індикаторів успішності навчання, зокрема в ЗУ «Про освіту» та ЗУ «Про ПЗСО». Це можна віднести до недоліків системи, що ускладнює процес оцінки результатів освітньої діяльності [4, с. 17].

Таким чином, для вдосконалення державного контролю за якістю освіти в Україні, необхідно:

1. Розробити чітко визначені механізми інтеграції освітніх технологій та вимог ринку праці в національну освітню систему, що відповідатимуть Європейській рамці кваліфікацій (EQF).

2. Підвищити прозорість і оперативність моніторингу і перевірок, зазначених у статті 25 ЗУ «Про освіту», а також конкретизувати індикатори, за якими оцінюється якість освіти в українських навчальних закладах.

3. Приділити більше уваги розробці та інтеграції європейських стандартів якості освіти, зокрема в контексті системи зовнішнього оцінювання, яка повинна включати чіткі критерії вимірювання результатів навчання, згідно з європейськими практиками.

Європейські країни часто використовують комплексні системи оцінки, де враховуються не лише академічні результати, але й розвиток соціальних, емоційних та життєвих навичок учнів. В Україні ж, хоча система зовнішнього оцінювання якості освіти розвивається, не вистачає системної роботи з моніторингу та зворотного зв'язку з усіма учасниками освітнього процесу.

Відсутність чіткої узгодженості між національним законодавством України та європейськими нормами в частині визначення стандартів для вчителів та їхніх кваліфікацій є важливою проблемою, яка потребує уваги. Зокрема, питання кваліфікацій вчителів врегульовано в кількох законах України, однак деякі положення потребують вдосконалення, щоб відповідати європейським стандартам.

Згідно з ЗУ «Про освіту», стаття 26 встановлює вимоги до кваліфікації педагогічних працівників, що передбачає обов'язкове підвищення кваліфікації. Проте, ця норма потребує більш чіткого визначення механізмів оцінки кваліфікації та сертифікації педагогів. В Україні відсутня чітка система визначення рівня кваліфікації вчителів, що було б аналогічно Європейській рамці кваліфікацій (EQF), яка забезпечує чіткі стандарти та рівні кваліфікацій, орієнтуючи на міжнародні вимоги.

Крім того, ЗУ «Про повну загальну середню освіту» у статті 59 встановлює, що вчителі повинні відповідати вимогам до кваліфікації, однак Закон не містить достатньо конкретних норм щодо забезпечення постійного

професійного розвитку вчителів. Це суперечить практикам, що застосовуються в європейських країнах, де підвищення кваліфікації є системним і перевіряється за допомогою спеціальних сертифікаційних органів. Наприклад, у країнах ЄС є чітко визначені професійні стандарти для вчителів, а також механізми сертифікації та акредитації, що гарантують відповідність педагогів до європейських вимог.

В Україні процес підвищення кваліфікації педагогічних працівників є важливою частиною реформ, однак його ефективність залишається низькою через відсутність належної взаємодії між державними органами та освітніми установами, а також через недостатнє фінансування відповідних програм [10]. Європейські країни мають розвинену систему безперервної освіти для вчителів, що дозволяє постійно підвищувати їхню кваліфікацію та адаптувати до нових вимог, що стоять перед освітніми системами.

Таким чином, необхідно вдосконалити національну нормативно-правову базу в частині визначення кваліфікаційних стандартів для вчителів, орієнтуючи її на європейські практики та забезпечивши системний контроль за професійним розвитком педагогів.

Міжнародні акти та Цілі сталого розвитку (ЦСР) ООН є важливими орієнтирами для розвитку національних систем освіти. Зокрема, Ціль 4 ЦСР — «Забезпечити інклюзивну, рівну та якісну освіту і сприяти можливостям для навчання протягом усього життя для всіх» — визначає основні напрямки розвитку освіти в глобальному контексті [15]. Ця ціль передбачає забезпечення рівного доступу до освіти, зокрема для груп, які перебувають у ситуації вразливості, таких як діти з інвалідністю, бідні сім'ї та учні, що знаходяться в складних життєвих ситуаціях.

У свою чергу, міжнародні акти, такі як Конвенція ООН про права дитини та Декларація Пекінської платформи дій, підкреслюють необхідність інтеграції прав людини в освітні системи, що є основою для

забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх дітей незалежно від їхнього соціального, економічного та культурного становища.

Відповідно до цих міжнародних документів, національні системи освіти мають адаптувати свої політики, нормативно-правову базу та освітні практики для досягнення визначених ЦСР. Це включає розвиток інклюзивної освіти, зменшення нерівності в освіті, а також інтеграцію цифрових технологій та інновацій у навчальний процес, що відповідає міжнародним зобов'язанням України у контексті ООН [10].

Загалом, Ціль 4 ЦСР передбачає досягнення таких ключових показників: забезпечення безперервного навчання протягом усього життя, підвищення рівня грамотності та чисельних навичок серед дітей, підготовку молоді та дорослих до сучасних вимог ринку праці, а також посилення доступу до освіти для осіб з обмеженими можливостями та тих, хто опинився в складних життєвих обставинах. Відповідно до цієї Цілі, основною метою є покращення доступу до якісної освіти на всіх її етапах, а також розвиток системи освіти, що відповідає сучасним викликам, зокрема в умовах технологічних змін та глобалізації.

Україна, як країна, що підписала і підтримала прийняття Цілей сталого розвитку ООН, активно працює над інтеграцією глобальних стандартів і принципів до національної освітньої системи. Важливими кроками на цьому шляху стали реалізація ряду законів і програм (Програма «Інклюзивна освіта: рівень свідомості, рівень можливостей»; Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року; Державна програма розвитку освіти для дітей з обмеженими можливостями здоров'я; Програма цифровізації освіти), що відповідають міжнародним вимогам. Наприклад, прийняття Закону України «Про освіту» та «Про повну загальну середню освіту» передбачає закріплення принципів доступності та інклюзивності освіти, що є важливими аспектами Цілі 4. Одним із основних положень законодавства є забезпечення рівних можливостей для всіх учнів

незалежно від їх соціального чи фізичного статусу, що кореспондується з міжнародними зобов'язаннями України щодо подолання освітніх бар'єрів (ст. 6, ч. 1 Закону України «Про освіту», ст. 5 Закону України «Про повну загальну середню освіту»).

Однак, при всіх досягненнях, на шляху реалізації Цілі 4 в Україні все ще існують певні прогалини. Зокрема, однією з проблем залишається недостатня інтеграція принципів інклюзивної освіти, особливо для дітей з особливими освітніми потребами. Хоча в Україні є програми, такі як Національна стратегія розвитку інклюзивної освіти та Програма підтримки дітей з обмеженими можливостями, доступ до таких програм часто залишається обмеженим, що створює нерівні умови для розвитку дітей в різних регіонах країни. Потребують удосконалення також методи оцінки якості освіти, зокрема Моніторинг результатів навчання та оцінка ефективності освітніх програм, що на сьогодні є неповними в частині врахування індивідуальних освітніх потреб учнів і не завжди відповідають сучасним вимогам, таким як адаптація до потреб цифрової ери та інтеграція компетенцій для життя, визначеним міжнародними стандартами, зокрема Європейськими стандартами оцінки якості освіти (EQAVET) та Цілями сталого розвитку ООН.

Ще одним важливим аспектом є цифровізація освіти. На сьогодні в Україні активно впроваджуються цифрові технології, згідно з Програмою цифровізації освіти та Законодавством щодо електронного навчання, однак рівень цього впровадження не завжди є достатнім, що вказує на недостатню інфраструктуру для забезпечення рівного доступу до цифрових ресурсів, зокрема для дітей з сільських і віддалених районів. Цифровий розрив залишається проблемою, яка обмежує можливості учнів і вчителів щодо доступу до сучасних освітніх матеріалів і технологій [10].

З огляду на сучасні тенденції розвитку освіти, відсутність чітко визначеного механізму інтеграції сучасних освітніх технологій у

національну систему освіти можна вважати недоліком. Закон України «Про освіту», зокрема стаття 3 (освітні принципи), передбачає адаптацію освітнього процесу до нових викликів, однак в ньому не прописано конкретних кроків щодо інтеграції технологій і практик, що відповідають вимогам глобального ринку праці. Це суперечить європейським вимогам щодо розвитку кваліфікаційних систем, які акцентують увагу на необхідності перегляду освітніх програм з огляду на технологічні зміни та попит на кваліфікації, що відповідають вимогам ринку праці. Наприклад, у пункті 3 статті 13 ЗУ «Про ПЗСО» згадано про «відповідність освітніх програм національним стандартам», але відсутнє посилення на кваліфікаційні стандарти EQF або механізми їх впровадження.

В Україні нормативно-правове забезпечення освіти має низку прогалин порівняно з європейськими стандартами. Зокрема, недостатньо деталізованим залишається інтегрування інклюзивної освіти в загальну систему, що ускладнює створення рівних можливостей для всіх учнів. Автономія навчальних закладів обмежена централізованим управлінням, що зменшує гнучкість у прийнятті рішень. Кваліфікаційні вимоги до вчителів не завжди передбачають обов'язкове підвищення кваліфікації за міжнародними стандартами. Фінансування освіти зосереджено переважно на централізованому рівні, що обмежує ініціативи місцевої влади. Крім того, стримує розвиток якісної освіти в Україні відсутність системної інтеграції міжнародних освітніх стандартів та механізмів оцінювання, зокрема за моделлю PISA (Табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльний аналіз нормативно-правового забезпечення України та ЄС: прогалини в законодавстві України

Напрямок	Нормативно-правові документи		Прогалини в українському нормативно-правовому забезпеченні
	Європа	Україна	
Інклюзія	Стратегія «Європа 2020»: рівний доступ до якісної освіти для всіх.	Закон України «Про освіту», стаття 19: доступ до освіти для осіб з особливими освітніми потребами.	Відсутні детальні механізми фінансування та навчання вчителів та зазначені норми частково регулюються постановами КМУ (наприклад, Постанова № 88 від 2017 р. «Про організацію інклюзивного навчання»). Впроваджені зміни до фінансування інклюзивної освіти за рахунок субвенції потребують аналізу.
Автономія закладів освіти	Децентралізація в стратегії «Європа 2020»: підвищення ефективності управління.	Закон України «Про ПЗСО», стаття 38: заклади освіти самостійно формують програми, штатний розпис і кошториси.	Відсутня чітка система контролю за якістю управлінських рішень, що може призвести до непрозорого розподілу фінансування між закладами загальної середньої освіти (ЗЗСО).
Кваліфікаційні рамки	Європейська рамка кваліфікації (EQF): інтеграція стандартів ринку праці та компетентностей учнів.	Національна рамка кваліфікації (НРК) (2011): відповідність освітніх рівнів.	Останні зміни до НРК спрямовані на зближення з ринком праці, але адаптація змісту освіти недостатня, особливо в контексті дисциплін STEM та цифрових компетенцій.

Моніторинг якості освіти	Європейська система забезпечення якості середньої освіти базується на принципах циклічного управління якістю, використання міжнародних стандартів оцінювання (PISA, EQAVET) та механізмів зовнішнього моніторингу (SICI, SELFIE).	Закон України «Про освіту», стаття 25: Державна служба якості освіти (ДСЯО) відповідає за моніторинг та оцінку.	В Україні запроваджено моніторинг PISA, але національні показники якості освіти (ДСЯО) не завжди відповідають реальності, що унеможливорює порівняння динаміки розвитку.
Освітні технології	EQF: інтеграція сучасних освітніх технологій і відповідність змісту освітніх вимог ринку праці.	Закон України «Про освіту», стаття 3: адаптація до нових викликів, але без конкретних механізмів.	Відсутність конкретних механізмів впровадження цифрових технологій у навчальний процес (Selfie, цифрові компетентності вчителів). Реальний вплив останніх державних програм цифровізації освіти на ЗЗСО ще не оцінено.
Фінансування освіти	Програма «Еразмус+»: підтримка інновацій, обмін досвідом, фінансування співпраці між країнами.	Загальні положення у законах «Про освіту» та «Про ПЗСО», без деталізації механізмів підтримки інклюзії чи розвитку інноваційних програм.	Фінансування інклюзивної освіти здійснюється через цільові субвенції, але їх недостатньо для забезпечення потреб усіх ЗЗСО. В Україні немає програми на зразок Erasmus+ для підтримки освітніх інновацій.
Управління на місцевому рівні	Принцип субсидіарності в стратегії «Європа 2020»: передача повноважень місцевим органам з відповідною відповідальністю.	Стаття 70 ЗУ «Про освіту»: визначення повноважень громадського самоврядування та державно-громадського управління у сфері освіти без деталізації.	Відсутня чітка деталізація механізмів залучення громадськості, оцінки їх пропозицій, прозорості та законності в процесі прийняття управлінських рішень, що заперечує ефективне здійснення громадського контролю та взаємодії органів управління та закладів освіти.

Джерело: узагальнено автором

Для ефективної інтеграції української освітньої системи в європейський простір необхідно комплексне доопрацювання законодавства, що передбачатиме конкретні механізми контролю, фінансування та впровадження новітніх освітніх підходів.

У публічному управлінні загальною середньою освітою в Україні важливим є дотримання чинного законодавства, зокрема Конституції України, Закону «Про освіту» та Закону «Про повну загальну середню освіту», які визначають основи функціонування закладів освіти та забезпечення якості освіти. Проте на практиці органи управління освітою часто орієнтуються не лише на закони, а й на підзаконні акти, які можуть не повністю відповідати законодавству або дублювати його, створюючи правові колізії. Це може призвести до неузгодженості між національними стандартами та їх застосуванням, що потребує постійного вдосконалення механізмів правового контролю та адаптації законодавчої бази.

З огляду на зазначені виклики необхідно вдосконалити нормативно-правову базу, усунувши правові колізії та забезпечивши узгодженість між нормами законодавства та їх реалізацією (Табл. 2).

Таблиця 2

Вдосконалення законодавства публічного управління загальною середньою освітою в контексті євроінтеграції

Закон	Напрямок	Рекомендації
ЗУ «Про освіту», стаття 19, 22	Інклюзивна освіта	Розробити механізми фінансування з урахуванням оновлених бюджетних програм та закріпити посилення на них у статті 19 ЗУ «Про освіту».
		Запровадити обов'язкові програми підготовки вчителів для роботи в інклюзивному середовищі (зміни до статей 19 та 22).
		Посилити контроль за ефективністю використання коштів, виділених на інклюзивну освіту, розглянути можливість перенаправлення коштів на покращення матеріально-технічного забезпечення (інклюзія).

ЗУ «Про повну загальну середню освіту», стаття 38	Управління свободою автономії	Установити чіткі механізми контролю за управлінськими рішеннями у пункті 3 статті 38 ЗУ «Про ПЗСО».
		Впровадити систему оцінювання ефективності управління закладами освіти за європейськими стандартами (SICI, SELFIE).
ЗУ «Про повну загальну середню освіту», стаття 13	Інтеграція освітніх технологій	Внести зміни до статті 13 ЗУ «Про ПЗСО», враховуючи вимоги EQF та цифрової трансформації освіти.
		Розробити прозорі та об'єктивні критерії оцінювання інноваційних освітніх програм і технологій, які враховують актуальні вимоги цифрової освіти та запити ринку праці.
ЗУ «Про освіту», стаття 25	Контроль якості освіти	Розширити положення статті 25 Закону «Про освіту», передбачивши відкритість та прозорість контролю за діяльністю закладів освіти.
		Впровадити чіткі показники оцінки навчальних закладів відповідно до ESG з урахуванням результатів незалежних аудитів якості освіти.
ЗУ «Про освіту», стаття 70	Децентралізація управління	Доповнити статтю 70 ЗУ «Про освіту», конкретизуючи взаємодію між центральними та місцевими органами влади.
		Забезпечити систему державних субсидій, грантів та програм партнерства для місцевих громад, спрямованих на реалізацію освітніх реформ та покращення управління ЗЗСО. Запровадити механізми фінансового стимулювання інноваційних освітніх ініціатив на місцевому рівні шляхом співфінансування та залучення міжнародної допомоги.

Джерело: складено автором

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз законодавства України у сфері публічного управління загальною середньою освітою в контексті євроінтеграції показав наявність низки прогалин, що гальмують ефективне впровадження реформ. Зокрема, залишається невирішеною проблема фінансування інклюзивної освіти та підготовки вчителів до роботи з учнями з особливими освітніми потребами. Відсутність чітких механізмів контролю за прийняттям управлінських рішень та розподілом фінансування створює ризики неефективного використання ресурсів. Неповна адаптація Національної рамки кваліфікацій до європейських стандартів уповільнює інтеграцію освітньої системи з ринком праці.

Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку ефективних механізмів фінансування інклюзивної освіти, удосконалення нормативно-правового забезпечення автономії закладів загальної середньої освіти, адаптацію освітніх стандартів до вимог ринку праці, створення комплексної системи моніторингу якості освіти на основі європейських практик.

Література

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII: станом на 15 листопада 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 14.12.2024).
2. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020 № 463-IX: станом на 17 листопада 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 14.12.2024).
3. Андреев А. В. Сфера освіти як об'єкт публічного адміністрування. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 3. С. 146–151.
4. Белова Л. О., Бульба В. Г., Поступна О. В. Стан і проблеми здійснення управління якістю освіти та освітньої діяльності в Україні: експертне оцінювання. *Теорія та практика державного управління* : зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2018. № 2 (61). С. 8–18.
5. Бульба В. Г., Поступна О. В. Підготовка магістрів публічного управління та адміністрування: питання підвищення ефективності. *Актуальні проблеми державного управління* : зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2016. Вип. 1 (49). С. 143–148.
6. Вороніна М. А. Законодавство про освіту та вищу освіту: колізії між окремими актами тлумачення у правозастосовній практиці. *Право та інноваційне суспільство*. 2015. № 2 (5). С. 75–81.

7. Поступна О. В. Публічне управління регіональними освітніми системами в Україні : монографія. Харків : ТОВ «Оберіг», 2021. 400 с.
8. European Commission. Erasmus+ Programme Guide 2023. Brussels, 2023. URL: <http://surl.li/uaatnj> (дата звернення: 14.12.2024).
9. European Commission. Europe 2020: A Strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth. Brussels, 2010. URL: <http://surl.li/yfvuxu> (дата звернення: 14.12.2024).
10. European Parliament and the Council. Recommendation of the European Parliament and of the Council on the Establishment of the European Qualifications Framework for Lifelong Learning. Official Journal of the European Union, 2008. URL: <http://surl.li/erjyrv> (дата звернення: 14.12.2024).
11. European Union. Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning. Official Journal of the European Union, 2018. URL: <http://surl.li/wvitts> (дата звернення: 14.12.2024).
12. European Union ERASMUS+ Programa. URL: <http://surl.li/xytsxy> (дата звернення: 14.12.2024).
13. OECD. Education Policy Outlook 2021: Shaping Responsive and Resilient Education in a Changing World. OECD Publishing, 2021. URL: <http://surl.li/whmekk> (дата звернення: 14.12.2024).
14. UNESCO. Education 2030: Incheon Declaration and Framework for Action. Paris, 2015. URL: <http://surl.li/emrrm> (дата звернення: 14.12.2024).
15. United Nations. Sustainable Development Goal 4: Ensure Inclusive and Equitable Quality Education and Promote Lifelong Learning Opportunities for All. URL: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2017/goal-04/> (дата звернення: 14.12.2024).

References

1. On Education: Law of Ukraine No. 2145-VIII. (2017, September 5). As of November 15, 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> [in Ukrainian].

2. On Complete General Secondary Education: Law of Ukraine No. 463-IX. (2020, January 16). As of November 17, 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> [in Ukrainian].

3. Andreiev, A. V. (2015). Sfera osvity yak ob'ekt publichnoho administruvannia [The sphere of education as an object of public administration]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*, 3, 146–151 [in Ukrainian].

4. Bielova, L. O., Bulba, V. H., & Postupna, O. V. (2018). Stan i problemy zdiisnennia upravlinnia yakistiu osvity ta osvitnoi diialnosti v Ukraini: ekspertne otsiniuvannia [The state and problems of education quality management in Ukraine: expert assessment]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*, Kharkiv: Vyd-vo KharRI NADU «Mahistr», 2(61), 8–18 [in Ukrainian].

5. Bulba, V. H., & Postupna, O. V. (2016). Pidhotovka mahistriv publichnoho upravlinnia ta administruvannia: pytannia pidvyshchennia efektyvnosti [Training of masters of public administration and governance: issues of efficiency improvement]. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia*. Kharkiv: Vyd-vo KharRI NADU «Mahistr», 1(49), 143–148 [in Ukrainian].

6. Voronina, M. A. (2015). Zakonodavstvo pro osvitu ta vyshchu osvitu: kolizii mizh okremymy aktamy tлумachennia u pravozaastosovnii praktytsi [Legislation on education and higher education: conflicts between certain acts in law enforcement practice]. *Pravo ta innovatsiine suspilstvo*, 2(5), 75–81 [in Ukrainian].

7. Postupna O. V. (2021). Publichne upravlinnia rehionalnymy osvitnimy systemamy v Ukraini [Public administration of regional educational systems in Ukraine]: monograph. Kharkiv : TOV «Oberih», 400 p. [in Ukrainian].

8. European Commission. (2023). Erasmus+ Programme Guide 2023. Brussels. URL: <http://surl.li/uaatnj>.

9. European Commission. (2010). Europe 2020: A Strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth. Brussels. URL: <http://surl.li/yfvuxu>.

10. European Parliament and the Council. (2008). Recommendation of the European Parliament and of the Council on the Establishment of the European Qualifications Framework for Lifelong Learning. Official Journal of the European Union. URL: <http://surl.li/erjyrv>.

11. European Union. (2018). Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning. Official Journal of the European Union. URL: <http://surl.li/wvltls>.

12. European Union. (n.d.). ERASMUS+ Programme. URL: <http://surl.li/xytsxy>.

13. OECD. (2021). Education Policy Outlook 2021: Shaping Responsive and Resilient Education in a Changing World. OECD Publishing. URL: <http://surl.li/whmekk>.

14. UNESCO. (2015). Education 2030: Incheon Declaration and Framework for Action. Paris. URL: <http://surl.li/emrmmr>.

15. United Nations. (n.d.). Sustainable Development Goal 4: Ensure Inclusive and Equitable Quality Education and Promote Lifelong Learning Opportunities for All. URL: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2017/goal-04/>.